

Демокрация по жицата

Теодор Младенов
София, август 2007

Въведение

„Цялата държавна власт произтича от народа.“¹ Или поне така би трябвало да бъде в една „република с парламентарно управление“², каквато по конституция е България. Демократичното държавно устройство *изисква* гражданите да имат значително влияние върху управлението на своята страна. Обикновено това влияние се свежда да гласуване по време на избори, но съществуват и други, *по-директни* форми на участие на „народа“ в държавните дела. Пример за това са националните съвети, към чието семейство принадлежи и вече добре познатият ни Национален съвет за интеграция на хората с увреждания (НСИХУ). В него хората с увреждания имат нормативно регламентирана възможност да участват пряко „при разработването и провеждането на политиката в областта на интеграцията“³ на национално ниво. Така обектите на политическите решения и действия могат да станат техни субекти и властта съвсем буквално да започне да „произтича“ от тях, без да е необходимо посредничеството на професионалните политици.

Вече не веднъж сме преследвали дяволите, скрити в детайлите на тези гръмки социално-политически обещания. Все пак на следващите страници ще забравим за известно време скептицизма към възможностите на институционализираното гражданско участие, заложен в първия текст от поредицата по темата⁴. Ще оставим настрана и проблемите с легитимацията на основата на представителност, с които се занимавахме във втората статия⁵. Това ще ни позволи да се фокусираме върху един също толкова важен, но по-прозаичен, наглед *технически* въпрос. Той засяга не само институционализираното участие на хората с увреждания в изграждането на политики, но и механизмите на демократично управление изобщо. Става дума за *прозрачността*. Ще се опитаме да поставим тази тема в актуален ракурс, като подчертаем възможностите за общуване между гражданите и властта, предлагани в днешно време от *интернет* –

¹ Конституция на Република България, чл. 1, ал. 2. (<http://www.parliament.bg/?page=const&lng=bg>)
Всички препратки към интернет са актуални към 25 август 2007 г.

² Пак там, чл. 1, ал. 1.

³ Правилник за устройството и дейността на Националния съвет за интеграция на хората с увреждания и критериите за представителност на организациите на хора с увреждания и на организациите за хора с увреждания, чл. 2. (<http://ahu.mlsp.government.bg/dnes.asp?ID=233>)

⁴ „Институционалните неволи на участието“ (http://www.cil-bg.org/1weare/news/Institucionalnite_nevoli_na%20uchastieto.pdf)

⁵ „Да бъдеш коректив и партньор на държавата“ (http://www.cil-bg.org/1weare/news/Da_budesh_korektiv_i_partnior.pdf)

глобалната информационна мрежа. За това ще ни помогнат и стратегическите обещания на *електронната демокрация*, които – както ще видим – не са чужди на съвременното българско нормотворчество.

Когато след това отнесем нашите разсъждения за прозрачността, интернет и електронната демокрация към Националния съвет за интеграция на хората с увреждания, пред нас ще се разкрие *радикалната непрозрачност* на тази институция. Ще прозрем тази непрозрачност в *липсата на каквото и да било присъствие в интернет* – НСИХУ няма сайт, нито публикува информация за своята работа някъде другаде в мрежата. Тази информационна оскъдица сама по себе си е показателна за реалния дефицит на демократични практики, характерен за изработването на българските социални политики. Тя измъчваше и всеки от вече цитираните опити за анализ и критика на институционализираното участие на хората с увреждания в политическия процес. Когато няма информация, няма и какво да коментираш. Вместо да ни обезсърчи обаче, липсата ни наведе на идеята *да си представим* интернет сайта на Националния съвет за интеграция на хората с увреждания. Стимулирани от някои добри чужди и български практики, във втората част на текста ще опишем в подробности резултатите от този полет на въображението. Може би след време някоя подобна визия ще помогне на политиците и гражданските представители да си изградят собствена виждане за желаното интернет присъствие на НСИХУ. Казват, че когато успееш да си представиш нещо в достатъчно подробности, вече си тръгнал по пътя към неговото осъществяване...

Прозрачност, интернет и електронна демокрация

Прозрачността е спойката в основите на всяко демократично управление. Робърт Дал, един от водещите съвременни теоретици на демокрацията, извежда „просветеното разбиране“ на политическите решения в ранг на основен критерий за наличието на демократичен процес⁶. То е също толкова важно, колкото по-традиционни характеристики като „ефективно участие“ и „равенство при гласуването“. Но за да постигне просветено разбиране, всеки член на демократичната общност „трябва да има равни и ефективни възможности да проучи съответните алтернативи на предлаганата политика, както и вероятните им последици“⁷. От това следва, че информирането на гражданите е неотменима част от едно истински демократично управление – толкова неотменима, колкото и провеждането на свободни и честни избори. Демократичните процеси по дефиниция са прозрачни. На практика това означава, че политическите *решения* и аргументите за тях трябва да бъдат своевременно огласявани и тази информация трябва да бъде лесно достъпна за всички граждани, за да могат те да ги проучват и разбират по „просветен“ начин. Нещо повече, самият

⁶ Дал, Р. (1998) *За демокрацията* (превод от английски Владимир Германов). София: Обсидиан, стр. 43.

⁷ Пак там.

процес по изработване на решенията също трябва да бъде максимално прозрачен. Само така заинтересованите страни ще могат да се намесват на по-ранен етап от изграждане на политиките, което ще увеличи шансовете им реално да влияят върху изхода от процеса.

И така, прозрачността е основополагащ аспект на демократичното управление – без нея ефективното участие в изработването на политики остава празна риторика. Нека сега включим в нашето аналитично уравнение и съвременната симбиоза между информационни технологии и социални отношения, която политическите коментатори почти единодушно определят като *информационно общество*. В информационното общество прозрачността е немислима без активното използване на електронните и комуникационни технологии, и в частност – на интернет. Простичко казано, без жица няма демокрация. Преди около пет години подобно прозрение осенява и българските политици. В края на 2002 г. Министерският съвет приема Стратегия за електронно правителство, според която „[e]лектронното правителство в България е елемент от прехода от индустриално към информационно общество и е средство за ускоряване процеса на евроинтеграция [което обикновено се използва като синоним на демократизация]”⁸. Нещо повече, две от трите стратегически цели за изграждане на електронно правителство, набелязани в документа, са формуирани в термините на *участието* и *прозрачността*. Втората цел предполага „[р]азширяване на технологичните възможности на гражданите и на бизнеса за участие в държавното управление”, а третата – „[с]ъздаване на организационна, комуникационна и информационна среда за ефективно и прозрачно функциониране на държавната администрация”⁹. Тези стратегически насоки са допълнително конкретизирани в точка 4 от Стратегията, където списъкът от мерки за реализиране на стратегическата визия се оглавява от „[o]сигуряване на условия за широк обществен достъп до информация по електронен път и за участие в демократичния процес” и „[o]сигуряване на прозрачност за дейността на държавната администрация и възможности за обратна връзка като предпоставки за обществен контрол върху изпълнителната власт”¹⁰.

Накратко, още преди пет години българското правителство си поставя амбициозната цел да направи управлението на държавата по-прозрачно и да увеличи възможностите за участие на гражданите в демократичния процес, като използва новите технологии, и по-конкретно – като осигури „широк обществен достъп до информация по електронен път”. Всичко това са аспекти от съвременното разбиране за *електронна демокрация*. Терминът е дефиниран в Плана за изпълнение на Стратегията като „използване... на информационните и комуникационни технологии ... в политическите и управленските процеси на общинско и национално ниво за

⁸ Стратегия за електронно правителство, стр. 4.

(<http://www.mdaar.government.bg/docs/Microsoft%20Word%20-%20SEP.pdf>)

⁹ Пак там, стр. 6, подчертаване мое.

¹⁰ Пак там, стр. 7, подчертаване мое.

решаване на обществени въпроси и проблеми”¹¹. Според същия правителствен документ радикалната прозрачност на електронната демокрация предполага „преминаване от достъп до публична информация при поискване към *задължително осигуряване на достъп до публичната информация през Интернет*”¹². Какво означава това на практика? Да предположим, че съвместен гражданин реши да разбере какви решения са взети на последното заседание на Националния съвет за интеграция на хората с увреждания. Ако току-що цитираната препоръка на стратегическия план беше изпълнена, на гражданина нямаше да му се наложи да пише писмо до министъра на труда и социалната политика, използвайки Закона за достъп до обществена информация (ЗДОИ), и да чака цял месец, докато получи отговор. Той щеше да влезе в интернет и да изтегли интересувания го документ с две щраквания на мишката.

Нека обобщим. Краткият преглед на Стратегията за електронно правителство и Плана за нейното изпълнение показва, че българските политици отдавна са разбрали и признали колко е важна прозрачността за демократичното управление, особено в епохата на информационното общество. Препоръките, включени в тези политически документи, ни карат да мислим, че управляващите си дават ясна сметка и за ключовата роля на интернет в процесите на демократизация. Остава обаче въпросът защо цели пет години след разработване на Стратегията и цели две след изтичане на срока на плана за нейното изпълнение Националният съвет за интеграция на хората с увреждания все още *нищо има интернет сайт, нищо публикува информация за своята дейност на друго място в мрежата*.

Може би отговорът на този въпрос е съвсем тривиален. Може би просто Министерството на труда и социалната политика, което „осигурява организационно-техническото обслужване на дейността на Националния съвет”¹³, не разполага с достатъчно финансови и човешки ресурси, за да обслужва организационно и технически едно такова интернет присъствие. Служителите в министерството и прилежащите му политици най-вероятно биха заложили на това обяснение.

Дали обаче причината не е скрита по-дълбоко? Дали вместо в тривиалната финансова обвивка не трябва да търсим обяснението в по-слабо видимата и често пренебрегвана културна сърцевина? Възможно ли е упоритият отказ на НСИХУ да се появи в интернет да се дължи на конфликта между а) хоризонталния, мрежов, отворен принцип на общуване и организация на информацията в глобалната мрежа, и б) вертикалния, йерар-

¹¹ План за изпълнение на Стратегията за електронно правителство за периода 2004 – 2005 г., стр. 17.

(<http://www.ccit.government.bg/common/documents/RetrieveDocument.aspx?DocID=54&LanguageID=1>)

¹² Пак там, подчертаване мое.

¹³ Правилник за устройството и дейността на Националния съвет за интеграция на хората с увреждания, чл. 15.

хичен, затворен (и в крайна сметка – недемократичен) характер на традиционните държавни структури, към които НСИХУ несъмнено принадлежи? Ригидната йерархия и силната бюрократизация се отнасят хладно към прозрачността и откровено враждебно към радикалната прозрачност на електронната демокрация. Самата Стратегия за електронно правителство подсказва подобно обяснение, отбелязвайки, че „[с]ъществуващата вертикална структура на управленския модел затруднява връзката на администрацията с гражданите и с бизнеса”¹⁴. Надграждайки това разсъждение, по-нататък Стратегията подчертава, че

[з]а да се реализира целият потенциал на електронното правителство, е необходимо реформиране на администрацията, на управлението на бизнес процесите и на информацията. Изисква се промяна и в начина, по който служителите в държавната администрация мислят и действат, в отношението им към работата и в общуването с гражданите и с бизнеса.¹⁵

С други думи, дори политиките признават, че без реформа в организационната и административна култура не можем да очакваме нито байт електронна прозрачност. А до тогава нашият съвестен гражданин ще трябва да пише на министерството писма по ЗДОИ, да ги изпраща по пощата, да чака седмици наред отговорите, които не винаги са изчерпателни и/или точно по интересуващата го тема и това налага да се пишат нови писма и още седмици наред да се чакат техните отговори, и т.н., и т.н. Настоящия текст се роди именно по време на едно такова чакане. Щом изпрати поредното искане за достъп до протоколите от заседанията на НСИХУ за 2007 г., авторът изпадна в дълбок размисъл относно демокрацията, прозрачността и възможностите на информационното общество. А след това даде воля на фантазията си, периодично прекъсвана от спорадичните позиви на суровата действителност...

Интернет сайтът на НСИХУ

Фантазията на автора: Искам да разбера с какво се занимава Националният съвет за интеграция на хората с увреждания. Тъй като компютърът ми постоянно е включен и свързан с интернет, единственото, което трябва да направя, е да напиша адреса в брауъра. Заглавната страница на НСИХУ бързо се зарежда и ме поздравява с добре дошъл. В долния ляв ъгъл забелязвам и логото на програмата за достъпна и отворена държавна администрация – стилизирано човече, което символизира прозрачността на една администрация в отношенията ѝ с гражданите. Под логото пише „С лице към хората”¹⁶.

¹⁴ Стратегия за електронно правителство, стр. 3.

¹⁵ Пак там, стр. 4-5.

¹⁶ Кампанията за прозрачност, слоганът „С лице към хората” и неговото лого не са плод на фантазията на автора – виж <http://www.mdaar.government.bg/archpublications.php?full=34>.

Друго нещо, което ми прави впечатление на заглавната страница, е мисията на Националния съвет. Тя е кратка, ясно формулирана и заема централно място на страницата. Чета: „Националният съвет за интеграция на хората с увреждания работи за равнопоставеност за хората с увреждания в България и за тяхното пълноценно включване във всички сфери на обществения живот. Чрез него самите хора с увреждания имат възможност да влияят върху политическите решения, които пряко засягат техния живот и развитие.”

Суровата действителност: Всъщност НСИХУ няма мисия. В Правилника за устройството и дейността му, както и в Закона за интеграция на хората с увреждания неговите функции са дефинирани пределно формално и оперативно като „осъществяване на сътрудничество при разработване и провеждане на политиката в областта на интеграцията на хората с увреждания”¹⁷. Работата на Националния съвет нито се ръководи от ясни принципи и ценности, нито се вписва в някаква вътрешно съгласувана концептуална рамка. *А липсата на стратегическо виждане и концептуална основа неминуемо водят до фрагментарен и конюнктурен подход при изработване на публичните политики.* Основният стратегически документ в тази сфера – Националната стратегия за равни възможности за хората с увреждания – задава такава идейна рамка, но не се споменава никъде в устройствения правилник на НСИХУ. За сравнение работата на друга подобна институция – Националният съвет за закрила на детето (НСЗД) – е експлицитно и нормативно обвързана с Националната стратегия за детето и Националната програма за закрила на детето¹⁸. Щом работата на НСЗД може да бъде обвързана с ясна стратегия, защо работата на НСИХУ да не може?

Единственият намек за принципна, ценностна и/или стратегическа ориентация на НСИХУ може да бъде открит в термина „интеграция”. Той присъства както в името на Националния съвет, така и в нормативно определените му функции. Но оставен сам на себе си, без никакви допълнителни пояснения и указания за практическа реализация, този термин става пределно еластичен и търпи всякакви конюнктурни и демагогски манипулации. Всеки може да го използва, за да оправдае действията си – практика, болезнено позната от вече повсеместно наложилата се индустрия на „писане на проекти”. Нещо повече – самата идея за „интеграция на хората с увреждания” е безнадеждно остаряла както в концептуално, така и в политическо отношение. Концептуалните критики започват още през 90-те и могат да бъдат открити в различни сборници по темата¹⁹. В полити-

¹⁷ Закон за интеграцията на хората с увреждания, чл. 6, ал. 1. Формулировката е повторена дословно в чл. 2 от Правилника за устройството и дейността на Националния съвет за интеграция на хората с увреждания.

¹⁸ Правилник за структурата, организацията и дейността на Националния съвет за закрила на детето, чл. 2, ал. 2, т. 1. (http://www.sacp.government.bg/downloads/bg/6/3/prav_nsزد.doc)

¹⁹ Виж например Slee, R. (ed.) (1993) *Is There A Desk With My Name On It? The politics of integration*. London: The Falmer Press. Изчерпателен анализ на проблемите, свързани с идеята за интеграция, може да се намери в книгата на Сю Стъбс „Приобщаващо образование: Когато ресурсите не дос-

чески план също могат да се дадат редица примери. Например в основния стратегически документ, задаващ насоките на съвременната британската държавна политика в сферата на образованието на деца с увреждания – Правителствената стратегия за специалните образователни потребности²⁰ – терминът „интеграция“ (*integration*) се използва единствено за да означава обединяване и/или съгласуване на различни услуги. Той се среща в съчетания като „интегрирани услуги“ или „интегриране на услугите“, но не и „услуги за интеграция“. Премахването на бариерите, които пречат на децата с увреждания да учат в общообразователни учебни заведения, се означава като „приобщаване“ (*inclusion*) – децата не се „интегрират“, а се работи за тяхното „приобщаване“ чрез адаптиране на средата. В друг основополагащ правителствен документ – докладът „Подобряване на житейските възможности на хората с увреждания“²¹, съчетанието „интеграция на хората с увреждания“ се среща само два пъти в 244-страничния текст – във всички останали случаи се говори за „приобщаване“ (*inclusion*) и/или „участие“ (*participation*).

В обобщение, вглеждането в НСИХУ през принципна и ценностна призма разкрива концептуалната и стратегическа немощ на тази институция, а с това и на институционализираното участие на хората с увреждания в изграждането на политики в България изобщо.

Фантазията на автора: Продължавам да разглеждам сайта на Националния съвет. Вниманието ми е привлечено от секцията „За нас“. Отварям страницата в нов прозорец и намирам там стратегическите задачи на НСИХУ за следващите няколко години. Това ми напомня за една друга подобна стратегия, която преди време бях разглеждал на сайта на британския Консултативен комитет по транспорта за хората с увреждания²². Разбира се, стратегическите задачи на НСИХУ са съгласувани с Националната стратегия за равни възможности за хората с увреждания, която (в моята фантазия) е основно преработена, отделните ѝ части са съгласувани помежду си и са актуализирани, набелязани са конкретни срокове, отговорници и източници на финансиране. На същата страница намирам и отчет за дейностите, осъществени през миналата година – тук пише, че през 2006 г. Националният съвет е изработил становища по 3 нормативни акта, дал е 2 препоръки на Министерския съвет за промени в държав-

тигат“ (виж стр. 30-32), преведена на български през 2005 г. и публикувана от ЦНЖ – София (<http://www.cil-bg.org/5publications/Priobshtavashto.pdf>). Изводите, които авторката прави по отношение на образованието, лесно могат да се пренесат и към другите области на социалната политика в сферата на уврежданията.

²⁰ Department for Education and Skills (2004) *Removing Barriers to Achievement: The Government's Strategy on SEN*. Nottingham:

DfES. (http://www.teachernet.gov.uk/_doc/5970/removing%20barriers.pdf)

²¹ The Strategy Unit (2005) *Improving the Life Chances of Disabled People*. London: Cabinet Office. (http://www.cabinetoffice.gov.uk/strategy/downloads/work_areas/disability/disability_report/pdf/disability.pdf)

²² Disabled Persons Transport Advisory Committee (2007) *DPTAC 2007-10 Strategy*. London: DPTAC. (<http://www.dptac.gov.uk/strategy0710.htm>)

ната политика по заетостта и е имал водеща роля при структурирането и организирането на национално представително проучване на потребностите от асистентска услуга.

Суровата действителност: НСИХУ е нормативно задължен да предоставя ежегодни отчети за дейността си на Министерския съвет²³. За съжаление тези документи не са публично достъпни в интернет, въпреки че принципите на прозрачността и специфичната динамика на отношенията в информационното общество подсказват, че те би трябвало редовно и своевременно да се публикуват в мрежата, така че всички граждани да имат бърз и лесен достъп до тях. Още повече, че вече цитираният План за изпълнение на Стратегията за електронно правителство изрично подчертава как заветната „електронна демокрация“ изисква информационните и комуникационни технологии да се впрегнат в осигуряване на „достъп до плановата и отчетна информация във всяка една администрация“²⁴.

Положението с проучванията не е по-добро. Въпреки че според своя устройствен правилник НСИХУ трябва да „проучва и анализира потребностите на хората с увреждания от интеграция“²⁵, до момента няма информация Националният съвет да е провеждал и/или публикувал такива проучвания или анализи.

Фантазията на автора: На друга страница от сайта намирам кратки биографични справки за всеки от участниците в съвета. С по няколко изречения са описани професионалният и личният опит на човека, интересите, позициите по ключови въпроси от сферата на уврежданията. Има и лични и-мейл адреси, които гражданите могат да използват, за да отправят директни запитвания или коментари до хората, представляващи техните интереси в Съвета. Тъй като повече от половината от участниците са представители на организирани общности на хора с увреждания, заедно с личната информация има и по няколко думи за мисията и ценностите на техните организации. Някои от тях експлицитно основават своята работа на социалния модел или се самоопределят като застъпници за човешки права.

Ненадейно в съзнанието ми изплува споменът за друга биографична страница в интернет, посветена на членовете на новосъздадената Консултативна мрежа за равнопоставеност в сферата на уврежданията в Обединеното кралство. Мрежата се нарича за краткост „Равнопоставеност 2025“ (на английски: *Equality 2025: The United Kingdom Advisory Network on Disability Equality*). Тя е създадена през 2005 г. в отговор на стремежа на британското правителство да въввлече хората с увреждания

²³ Правилник за устройството и дейността на Националния съвет за интеграция на хората с увреждания, чл. 3, т. 8.

²⁴ План за изпълнение на Стратегията за електронно правителство, т. 6 (стр. 17).

²⁵ Правилник за устройството и дейността на Националния съвет за интеграция на хората с увреждания, чл. 3, т. 2.

в изграждането на държавни политики за реализиране на стратегическата цел, според която „до 2025 година хората с увреждания трябва да имат пълноценни възможности и избор как да подобряват качеството на своя живот и да бъдат уважавани и приобщени като равнопоставени членове на обществото“²⁶. Когато разглеждах кратките биографии на участниците в Равнопоставеност 2025, ме впечатли фактът, че повечето от тях се представят като активисти в движението за човешки права на хората с увреждания. Симон Аспис например е

координатор на застъпническите кампании в Съвета на хората с увреждания в Обединеното кралство. Понастоящем тя работи с Коалицията срещу Проектозакона за реформа в социалното подпомагане и подпомага кампанията на Оцелелите от системата на психичното здраве срещу Проектозакона за реформа в социалното подпомагане и Проектозакона за психичното здраве. Симон е член на „Още не сме мъртви“ (кампания за правото на хората с увреждания на живот) и е секретар на Обединението за приобщаващо образование (което се застъпва за приобщаващо образование на всички ученици с увреждания).²⁷

Мисля си, че от институционална гледна точка Консултативната мрежа за равнопоставеност в сферата на уврежданията в Обединеното кралство е съвременният британски аналог на нашия Национален съвет. Явно добрите практики в сферата на гражданското участие са преплували Ламанша, прекосили са Западна Европа и най-сетне са стигнали до нас.

Суровата действителност: Актуалният състав на НСИХУ не може да се намери в интернет. Използването на по-традиционни и далеч по-мудни източници на информация показва, че към момента едва една трета от всички участници в съвета са представители на организации на хора с увреждания. Това означава, че самите хора с увреждания отново са поставени в подчинена позиция и техният глас може да бъде ефективно заглушаван при всяко обсъждане и гласуване поради липса на мнозинство.

По-сериозният въпрос, обаче, се крие не в бройката, а в съдържанието. Както показват предходните анализи по темата, големият проблем не е в това, че гласът на участниците в НСИХУ е слаб, а че този глас е деполитизиран, деперсонализиран и – което е най-тревожно – често приглася на статуквото. Организации на хора с увреждания като Съюза на инвалидите, членуващи в Националния съвет, са подгласници на неефективните и понякога откровено дискриминационни политически упражнения на правителството в сферата на уврежданията. Те основават работата си на медицинския модел и изхождат от идеологията на благотворителността. Със своето „участие“ в политическия процес те легитимират статуквото и

²⁶ Цитатът е от вече споменатия доклад „Подобряване на житейските възможности на хората с увреждания“, стр. 7.

²⁷ Виж <http://www.officefordisability.gov.uk/equality2025/biography2.asp#simone>.

възпрепятстват промените по посока независим живот и изравняване на възможностите.

Тук си струва да се подчертае един контраст. За разлика от членството в НСИХУ, участието във вече споменатата британска Консултативна мрежа за равнопоставеност не следва принципа на представителността. Членовете на този орган не представляват хора, сдружения или групи, а позиции и възгледи: „Нашето виждане за Равнопоставеност 2025 е, че членовете на групата трябва да подхождат към работата си от перспективата на равните възможности, вместо да представляват определени организации или групи, формирани по признак увреждане”²⁸. На друго място в същия документ четем: „ние искаме изрично да подчертаем, че една структура [като Равнопоставеност 2025] никога няма да бъде в състояние да представлява пълноценно хората с увреждания и трябва да се разглежда като проводник на възгледите на хората с увреждания, вместо като представителен орган”²⁹.

Фантазията на автора: Връщам се към заглавната страница на сайта, за да проследя друга връзка. Тя ме отвежда към описание на приоритетите, върху които Националният съвет работи в момента. Това са достъпният обществен транспорт и пилотното въвеждане на нова национална програма за асистентски услуги, която поставя човека с увреждане в ролята на работодател и предвижда гъвкава почасова заетост за асистентите. На същата страница намирам и информация за темите, които ще се разглеждат на следващата среща на Съвета. Дневният ред на заседанието е предварително публикуван, така че хората с увреждания и техните организации, които имат интерес, могат да посетят срещата и да споделят своевременно своите възгледи по набелязаните въпроси. Само преди няколко дни бях забелязал, че на сайта на Държавната агенция за закрила на детето редовно се публикува информация за работата на Националният съвет за закрила на детето – както за свършеното на минали срещи, така и за дневния ред на предстоящите. Тогава си помислих, че тази добра родна практика би трябвало да се мултиплицира. И ето, днес със задоволство установявам, че НСИХУ е последвал примера на НСЗД.

Суровата действителност: Най-добрият начин да се оповестява дневният ред на предстоящите заседания на НСИХУ е чрез интернет, но това до момента не се прави. Наистина, възможността на тези срещи да присъстват различни заинтересовани страни в сферата на уврежданията е нормативно регламентирана³⁰. Но как биха могли заинтересованите страни да се възползват от тази възможност, ако не знаят какви темите

²⁸ Advisory Group (2006) *Report and Recommendations to the Government – Equality 2025: The United Kingdom Advisory Network on Disability Equality*. London: Office for Disability Issues, n. pag.

(http://www.officefordisability.gov.uk/docs/ag_mins_dec.pdf)

²⁹ Пак там.

³⁰ Виж Правилник за устройството и дейността на Националният съвет за интеграция на хората с увреждания, чл. 13, ал. 2.

ще се обсъждат на следващото заседание на Националния съвет? В случая ясно се вижда, че без осигуряване на реална прозрачност демократичните механизми не работят, независимо от политическите и нормативни обещания или от популистката реторика.

Заклучение

Настоящият текст започна с разсъждение за естеството на демократичните процеси, прозрачността и електронната демокрация. В този контекст „суровата действителност“ на институционализираното участие на българите с увреждания се разкри пред нас със своята *радикална непрозрачност*. Очертаха се и редица дефицити – на демократични практики, на стратегически подход, на концептуални основания. „Фантазията на автора“ за интернет присъствието на Националния съвет бе замислена така, че да адресира тези проблеми, като използва един от най-важните ресурси на информационното общество – глобалната информационна мрежа.

Преди да приключим обаче е важно да подчертаем, че една такава фантазия в никакъв случай не бива да се възприема като описание на някакво митично идеалното състояние. Дори и всички елементи от представената визия да се реализират, това не означава, че проблемите с прозрачността ще бъдат решени. Конфликтът между хоризонталния, мрежов принцип на взаимодействие в интернет и вертикалната, йерархична култура на отношения в публичната администрация не може да се преодолее, като просто се *осигури присъствие* в мрежата. Въпросът с *естеството* на това присъствие остава открит. Можем да си представим например че НСИХУ се сдобива с добре конструиран интернет сайт, но публикуваните материали все така продължават да прикриват липсата на реални мерки по осъществяване на неговата мисия. Техният стил е твърде формален, жаргонът е сух и бюрократичен, описателните текстове са копирани без редакция и адаптация от закони, правилници, наредби и стратегии. Всичко това сериозно затруднява ориентирането в материята и отчуждава гражданите. Всъщност от подобно механично възпроизвеждане на бюрократични клишета и празни нормативни формулировки страдат множество сайтове на държавната администрация – добър пример в това отношение е сайтът на Агенцията на хората с увреждания (<http://ahu.mlsp.government.bg>).

Подобни съображения са важни и е добре да се изказват и дискутират своевременно. Можем само да се надяваме, че тяхното време скоро ще дойде. Настоящият етап от участието на хората с увреждания в политическите процеси обаче се характеризира с *радикална непрозрачност*, а не с *неефективна прозрачност*. Затова тук се постарахме да покажем, че интернет присъствието на институция като НСИХУ, макар и (до момента) въображаемо, е реалистично и наложително. Неговата реалистичност се доказва от родните и чуждестранни добри практики в сферата на елек-

тронната прозрачност. Неговата наложителност се съдържа в обещанията, заложи в теорията на демократичния процес.

Може ли обаче техническият въпрос с присъствието на Националния съвет в интернет да се реши, без да се адресират по-дълбоките проблеми, с които се занимавахме в предните два текста по темата, а именно:

- деполитизирането и деперсонализирането на гражданското участие;
- парадоксът на институционализацията;
- липсата на стратегическо виждане и на вътрешно съгласувана концептуална рамка;
- принципът на легитимация чрез представителност;
- и механизмът на двупосочната легитимация?

Трудно е да се отговори еднозначно на този въпрос. Понякога промяната може да започне с нещо малко и „техническо“, което да повлече след себе си все по-големи и същностни изменения. Като снежна топка, която се търкаля по хълма. Възможно ли е осигуряването на устойчиво интернет присъствие на НСИХУ да засили по склона снежната топка на реалното участие на българите с увреждания в изработването на социалната политика? Няма как да знаем предварително, но логиката на електронната прозрачност показва, че опитът определено си струва. Затова е важно да настояваме за повече демокрация по жицата.

Проектът е финансиран от
Тръста за
гражданско общество в
Централна и Източна
Европа